

Η τέχνη της σιωπής

Το ότι γράφονται ή λέγονται πολλά που είναι ανούσια ή περιττά, άσχημα ή επιβλαβή δεν υπάρχει αμφιβολία. Κοντολογίς, ζούμε σε μια φλύαρη εποχή, που δεν γνωρίζει όσο πρέπει ούτε την τέχνη του λόγου ούτε την τέχνη της σιωπής.

Η επανέκδοση στη γλώσσα μας του μικρού βιβλίου του Αββά Ντινούαρ με τον ομώνυμο τίτλο μάς προσφέρει, λοιπόν, τη δυνατότητα να επανεκτιμήσουμε αυτή τη λησμονημένη όσο και πολύτιμη τέχνη της σιωπής. Πολλώ δε μάλλον που σε κάποιες στιγμές στη ζωή του καθενός μας η σιωπή είναι πιο εύγλωττη και πιο ηχηρή από τα λόγια. Για τα πιο σημαντικά πράγματα δεν μπορούμε να μιλήσουμε, έλεγε ο Kant. De nobis ipsis silemus.

Το ζήτημα είναι, συνεπώς, να ξέρει κανείς πότε και πώς να σιωπάει, όπως πότε και

πόσο να ομιλεί. Γιατί, όπως είναι απερισκεψία ή και δειλία να σιωπάινουμε όταν πρέπει να μιλήσουμε, είναι ακόμα μεγαλύτερη αδιακρισία και αφροσύνη να μιλούμε εκεί που πρέπει να σιωπάινουμε. «Εστίν ουν καιρός τω παντί πράγματι», όπως έλεγε ο εκκλησιαστής. «Καιρός του σιγάν και καιρός του λαλείν».

Ως γενική αρχή, ο Αββάς Ντινούαρ θεωρούσε ότι δεν πρέπει να σπάμε τη σιωπή μας παρά μόνο αν έχουμε να πούμε κάτι που αξίζει πιο πολύ από αυτήν. Γιατί ίδιον του χαρακτηριστικού του σημαντικού ανθρώπου είναι να λέει λίγα και να πράττει περισσότερο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα από την πολιτική

ζωή του τόπου μας ο πρώην πρωθυπουργός και Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής, με τη σπάνια λιτότητα και δωρικότητα του λόγου, αλλά και τη βαρύτητα των έργων του. Ηξερε να μιλά ακόμα και μέσα από τη σιωπή

του. Αυτό είναι κάτι που φαίνεται πως έχουμε λησμονήσει στον τόπο μας. Συνήθως μιλούμε ακόμα και για τα πιο κρίσιμα και σημαντικά θέματα χωρίς σύνεση και φειδώ, χωρίς την αναγκαία ανάλυση και περισυλλογή που πρέπει να προηγείται, χωρίς το σκεπτικισμό και την αμφιβολία, την επιφύλαξη για θέματα περί των οποίων κανείς δεν μπορεί να αποφαινεται με απόλυτη βεβαιότητα. Ετσι όμως φθείρεται η αξία του λόγου και παρακμάζει η τέχνη της γραφής και της ομιλίας, που αξίζει όσο και αυτή της σιωπής, αρκεί να είναι καλά ασκημένη και προετοιμασμένη.

Για το λόγο αυτό, δεν γράφει κανείς, ούτε μιλά για κάτι που δεν το γνωρίζει καλά. Ενώ, όταν μιλά, η πνευματική και ψυχική του διάθεση πρέπει να βρίσκεται στην κατάλληλη κατάσταση: ηρεμία, απόσταση, όχι ταραχή ή πάθος. Τέλος, μιλά κανείς καλά για κάτι που έχει ωριμάσει μέσα του κι έχει πλέον φτάσει σε σημείο που είναι ανάγκη να εκφραστεί δίχως βιασύνη. Ετσι, χρόνος σιωπής, μελέτης και αυτοσυγκέντρωσης πρέπει πάντα να

προηγείται της ομιλίας και της γραφής. Γράφει λοιπόν καλά κανείς και μιλά με περίσκεψη, φειδώ και έλεγχο των λεγομένων, με εγκράτεια γραφής και ομιλίας. Γιατί αυτά που λέγονται δεν ξελέγονται και «ο γέγραπται, γέγραπται».

Συμπεραίνοντας, θα λέγαμε ότι η τέχνη του σιωπείν και η τέχνη του σιωπών δεν έχουν τόσο μεγάλη απόσταση μεταξύ τους. Η μία αποτελεί προϋπόθεση της ποιότητας και της επιτυχίας της άλλης. Η σιωπή είναι το έδαφος επάνω στο οποίο ανθίζει ο καρπός του λόγου.

Στο πνεύμα αυτό, λοιπόν, θα μπορούσε να εκτιμηθεί και η ωραία φράση που ο συγγραφέας Δημήτρης Χατζής έγραψε για ένα φίλο του που γνώριζε την αξία της τέχνης της σιωπής: «Αγαπώ τους ανθρώπους που με πείσμα σιωпаίνου, μακριά από τους θορύβους, σταθερά τραβηγμένοι, κι αγαπούν και μισούν και ζουν και πεθαίνουν σιωπηλοί και γαλήνιοι και το μέσα τους πλούτο ασπατάλητο μένει».

*Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Του ΑΝΤΩΝΗ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗ*

ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΤΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Σκαρβαβίος, Μίνι, Ντεσεβό. Δεν είναι τυχαίο ότι κάποια από τα ιστορικά αυτοκίνητα ήταν αυτά που άλλαξαν τον τρόπο μετακίνησης των πολιτών και ταυτόχρονα σήμαναν την οικονομική άνθηση των χωρών στις οποίες παρήχθησαν. Το 2.500 δολαρίων «αυτοκίνητο του λαού», που πριν από μερικές ημέρες παρουσίασε η ινδική αυτοκινητοβιομηχανία Tata, είναι ένα ακόμη στοιχείο που δείχνει πόσο έχει αναπτυχθεί η οικονομία της Ινδίας τα τελευταία χρόνια. Το φθηνό και οικονομικό αυτοκίνητο, όμως, είναι απαίτηση όχι μόνο της ινδικής αλλά και της παγκόσμιας αγοράς. Γι' αυτό και εταιρίες όπως η Nissan και η Ford δουλεύουν προς αυτή την κατεύθυνση. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις θα πρέπει να είναι ευχαριστημένες για το ότι θα μειωθούν οι πωλήσεις των ακριβών και μεγάλης κατανάλωσης SUV. Το ίδιο και οι καταναλωτές που σήμερα δεν μπορούν να αγοράσουν όχι αυτοκίνητο, αλλά ούτε ένα ζευγάρι ρόδες.

Wall Street Journal

Το εφιαλτικό ρεκόρ του αργού

Δυστυχώς, τα «εκατοστίασε»!

Να ένα ρεκόρ ανόδου που δεν προκαλεί χαρές και πανηγύρια, αλλά πονοκεφάλους και εφιάλτες ανά την υφήλιο, από πρωθυπουργούς και οικονομικά επιτελεία μέχρι τον κάθε μικρό οικιακό καταναλωτή. Το πετρέλαιο τα «εκατοστίασε» για πρώτη φορά στα χρονικά, φτάνοντας στην τιμή των 100 \$/βαρέλι! Κι αυτό μόνο αναταράξεις φέρνει.

Όλη η ανάπτυξη του σύγχρονου κόσμου τον τελευταίο αιώνα βασίστηκε στα ορυκτά καύσιμα, με αποτέλεσμα το 80% της παγκόσμιας παραγωγής ενέργειας σήμερα να εξαρτάται από αυτά. Κάθε σκαμπανέβασμα της τιμής τους -λόγω μείωσης των αποθεμάτων ή γεωπολιτικής αστάθειας ή μεγάλων φυσικών καταστρο-

φών ή λόγω χρηματιστηριακών και άλλων καιροσκοπικών παιχνιδιών- διαταράσσει όλη την παγκόσμια οικονομία.

Η Ευρώπη βασίζεται στις εισαγωγές καυσίμου κατά 50% κι ο φόβος της είναι ότι, με τη συνεχή αύξηση των αναγκών και της ζήτησης, έως το 2030, η εξάρτηση αυτή θα αγγίξει στο 70%, αν δεν ληφθούν δραστικά μέτρα. Κι αν αυτό αποτελεί για την Ευρώπη εφιαλτικό σενάριο του 2030, για την Ελλάδα είναι ήδη πραγματικότητα, αφού ήδη εξαρτιόμαστε κατά 70% από εισαγωγές καυσίμων!

Συνυπολογίζοντας, μάλιστα, ότι ορυκτά καύσιμα σημαίνουν εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και, άρα, κλιματικές αλλαγές, το πρόβλημα αποκτά διττό χαρακτήρα, οικονομικό αλλά και περιβαλλοντικό. Να, λοιπόν,

γιατί τόσος θόρυβος και προσπάθεια τελευταία γύρω από την εξοικονόμηση ενέργειας και τις Ανανεώσιμες Πηγές (ήλιο, αέρα, βιομάζα, γεωθερμία κ.λπ.). Η Ευρωπαϊκή Ένωση σχεδιάζει μέτρα για να αντιμετωπίσει το διπλό αυτό πρόβλημα με στόχους που αναπροσαρμόζονται διαρκώς προς τα πάνω και από ενδεικτικοί γίνονται πλέον δεσμευτικοί για τα κράτη-μέλη. Εως το 2020 πρέπει να πετύχουμε 20%

εξοικονόμηση και να δεσμευτούμε ότι το 20% της ενέργειας θα το παράγουμε από Ανανεώσιμες Πηγές.

Ποιος θα είχε μεγαλύτερο κίνητρο να πρωτοστατεί εδώ και χρό-

να σε αυτές τις δράσεις; Μα είναι αυτονόητο, οι χώρες με τη μεγαλύτερη ενεργειακή εξάρτηση, όπως η Ελλάδα. Με το πλούσιο, μάλιστα, ανανεώσιμο δυναμικό

της χώρας, θα μπορούσαμε από χρόνια να αποτελούμε το φυσικό εργαστήριο της Ευρώπης για την ανάπτυξη των νέων αυτών τεχνολογιών. Αντ' αυτού, επί χρόνια η δραστηριότητά μας περί των Ανανεώσιμων περιοριζόταν στους ηλιακούς θερμοσίφωνες! Αντιθέ-

τως, χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία, προχώρησαν πολύ και έχουν αναγάγει τις νέες αυτές τεχνολογίες σε πηγή πλούτου και εξαγωγίμο προϊόν. Ενα από τα 3 βασικά θέματα της περσινή

Της ΛΙΑΝΑΣ ΓΟΥΤΑ*

επίσκεψης Μέρκελ στην Ελλάδα ήταν η προώθηση φιλοπεριβαλλοντικών τεχνολογιών ή, αλλιώς, πώς η Γερμανία θα πουλήσει στην Ελλάδα τεχνολογίες ήλιο, αέρα, βιομάζας.

Χάσαμε πολύτιμο χρόνο και χρειαζόμαστε πλέον αγώνα ταχύτητας. Δεν έχουμε πετρελαιοπηγές, ας «φτιάξουμε», όμως, ενέργεια από τον άφθονο ήλιο, τον άνεμο, το υπέδαφος, τα χωράφια! Το κίνητρο είναι ισχυρό και για το περιβάλλον και για την τσέπη μας! Φτάνει να το δούμε με ένα σχεδιασμό μακροπρόθεσμο και οραματικό κι όχι να το θυμόμαστε μόνο όταν βλέπουμε τα ρεκόρ στις τιμές των καυσίμων.

*Χημικός μηχανικός, σύμβουλος σε θέματα Ενέργειας, Περιβάλλοντος και Ανάπτυξης